

**LÅNGT
IFRÅN LAGOM**

Omvärldsanalys

Planeringsförutsättningar 2015-2018
Kommunledningsförvaltningen

**BOTKYRKA
KOMMUN**

Långt ifrån lagom

Framtiden är mer än en fortsättning av dåtiden

Årligen tar kommunledningsförvaltningen fram en omvärldsanalys. Analysen är vår bedömning om hur Botkyrka påverkas av skeenden från global till lokal nivå.

Idag är det lokala globalt, systemen är komplexa och påverkan alltmer oberoende av fysisk distans. Aldrig tidigare har det funnits mer information att analysera än idag. Detta gör omvärldsanalysen allt viktigare.

Omvärldsanalysen handlar om att bevaka och beskriva omvärlden för att kunna analysera vad som kan komma att påverka oss i vårt kommunala uppdrag. Den är till för att ge oss insikter om framtiden för Botkyrka kommun.

Omvärldsanalysen ligger till grund för flerårsplanen där de förtroendevalda ger sin syn på hur denna verklighet ska hanteras för Botkyrkabornas bästa.

November 2013

Mattias Jansson

Innehåll

1. Medskick inför ny flerårsplan	4
2. Konjunkturutvecklingen	5
3. Befolkningsutvecklingen	9
4.1 Botkyrkaborna har arbete	13
4.2 Botkyrkaborna känner sig hemma.....	17
4.3 Botkyrka har de bästa skolorna	21
4.4 Botkyrka bidrar inte till klimatförändringarna	25
4.5 Botkyrkaborna är friska och mår bra.....	28
4.6 Botkyrkaborna har förtroende för varandra och för demokratin.....	31
Bilaga 1: Folkmängd	34
Bilaga 2: Uppföljning av kommunens befolkningsprognoser.....	38

Läsanvisning

Omvärldsanalysen inleds med medskick till flerårsplanen. Det är kommunledningsförvaltningens samlade rekommendationer inför flerårsplanen. Därefter följer ett avsnitt om konjunkturutvecklingen och ett avsnitt om befolkningsutvecklingen. Sedan kommer sex avsnitt som handlar om trender som påverkar kommunens hållbarhetsutmaningar. Alla avsnitt i omvärldsanalysen inleds med ett par korta slutsatser och därefter följer en beskrivning av trender som främst påverkar utvecklingen under den kommande planeringsperioden.

1. Medskick inför ny flerårsplan

Medskicken är kommunledningsförvaltningens samlade rekommendationer inför flerårsplanen 2015-2018. De är ett resultat av den genomförda omvärldsanalysen.

Bättre svensk ekonomi men kommunens ekonomi släpar efter

De senaste årens upprepade kriser och nedgång i världsekonomin stannar av och svensk ekonomi vänder uppåt igen. Vi får räkna med en långsam återhämtning under flerårsplaneperioden. Kommunernas ekonomiska förutsättningar släpar efter i uppgången och Botkyrkas ekonomi ser kärvare ut med bland annat förändringar i skatteutjämningsystemet. Samtidigt blir barn, unga och gamla allt fler, med behov av både investeringar och utökad verksamhet. Tuffa prioriteringar kommer att krävas i kommande flerårsplaner.

Långsam uppgång på arbetsmarknaden de närmaste åren

Efterfrågan på arbetskraft ökar, men bara långsamt de allra närmaste åren. Stockholms arbetsmarknad fortsätter att vara bättre än i resten av landet, men de enklare och lågbetalda jobben blir allt färre. Lokalt anpassade insatser för utbildning och kompetenshöjning blir viktigt för att unga och lågutbildade Botkyrkabor ska kunna ta sig in på arbetsmarknaden. Chanserna att lämna arbetslöshet och låga, osäkra inkomster är som bäst i ekonomisk uppgång.

Förtroendet för kommunen och för demokratin blir försvagat

Ute i världen har förtroendet minskat för de politiska systemens förmåga att hantera utvecklingen. Tecken på det är bland annat effekterna av den ekonomiska krisen och den arabiska våren. I Botkyrka blir vi påverkade av världen. De närmaste åren blir vi också påverkade, av polariseringen i samhället, av oro inför förnyelsen av miljöprogrammet, av sociala mediers roll i opinionsbildningen och av kommunledningsfrågan. Vi behöver utveckla förmågan att möta nya krav från medborgarna för att utveckla sammanhållningen i Botkyrka.

2. Konjunkturutvecklingen

Kommunens ekonomiska förutsättningar styrs till största delen av hur konjunkturen och sysselsättningen i Sverige i stort utvecklar sig. Statens beslut om statsbidrag och lagstiftning som påverkar kommunernas kostnader har också betydelse.

Slutsatser

- Finans- och skuldkrisens efterverkningar medför att det ekonomiska tillfrisknandet går långsamt. Det finns många risker och hinder på vägen mot en globalt stabil återhämtning även om mycket tyder på att konjunkturen bottnat i Europa.
- Till att börja med kan produktionen i Sverige öka utan att särskilt många nyanställningar behöver göras. Från 2015 och framåt kommer sysselsättningen att öka och det ger ett större skatteunderlag för kommunerna, men arbetslösheten är fortfarande hög.
- Fler barn, ungdomar och äldre i befolkningen medför att kommunens verksamheter ökar och att behovet av investeringar förblir stort. Eftersom arbetslösheten förblir stor riskerar även kommunens kostnader för försörjningsstöd och för kompetenshöjande åtgärder inom arbetsmarknadsområdet att fortsätta öka.
- För att finansiera ett offentligt åtagande på nuvarande nivå behöver mer resurser tillföras både statlig och kommunal sektor. För Botkyrkas invånare skulle konsekvenserna av ett begränsat välfärdsåtagande bli kännbara.

Konjunkturutveckling 2015-2018

Mot en bättre konjunktur?

Enligt de flesta indikatorer har konjunkturen bottnat i Europa. Efter två år med recession börjar den ekonomiska aktiviteten åter öka 2014. Det påverkar konjunkturen positivt, inte minst för ett exportberoende land som Sverige. USA har en unik roll i världsekonomin, den ekonomiska utvecklingen där påverkar oss alla. Den senaste tiden har landets stora skuldbörda och oförmågan att hantera den skapat osäkerhet i världsekonomin. USA har länge haft lågkonjunktur men landets ekonomi har börjat förbättras långsamt. Efterfrågan ökar igen och bostadsmarknaden har börjat återhämta sig.

Kina, Indien, Brasilien och Ryssland brukar betecknas som tillväxtländer. De har under senare år haft en mycket snabbare ekonomisk tillväxt än övriga världen. Ländernas betydelse för världsekonomin har därför ökat. Men takten i tillväxten har mattats av och mycket talar för att dessa länder inte i lika hög grad som tidigare kommer att hålla uppe världskonjunkturen. Förändringar av den ekonomiska politiken i Kina har stor betydelse för resten av världen. Troligtvis blir det en omläggning från investeringar till en större andel konsumtion och det kan leda till en lägre tillväxttakt, men fortfarande klart över genomsnittet för världen i övrigt. Skulle tillväxten bli sämre får detta stor effekt på hela världen.

Inbyggda svårigheter med euron

Eurosamarbetet har inbyggda svårigheter som medför att återhämtningen tar lång tid och vägen mot en förbättrad ekonomisk utveckling är långt ifrån rak. Länderna inom valutaunionen för en gemensam penningpolitik och ett enskilt land kan inte bestämma sin räntenivå, det gör den europeiska centralbanken ECB för alla medlemsländer. Länder inom valutaunionen kan inte heller justera sin växelkurs. Man kan givetvis inte med detta som grund dra slutsatser om hur ländernas utveckling och levnadsstandard skulle varit om euron inte alls existerat. Men i dagens situation tar det längre tid för dem att få ner arbetslösheten och att få till stånd hållbara statsfinanser. Många euroländer behöver fortsätta sanera statsfinanserna och öka det privata sparandet vilket hämmar efterfrågan och tillväxten.

Det är lågkonjunktur även om vi börjar få tillväxt

Det är viktigt att skilja på konjunktrens riktning och dess läge. När dagens lågkonjunktur förväntas följas av en uppgång råder fortfarande lågkonjunktur tills kapacitetsutnyttjandet i ekonomin når ett jämviktsläge. På motsvarande sätt kan en konjunktturnedgång under en viss period sammanfalla med en högkonjunktur.

Långsam förbättring av sysselsättningen i Sverige

Sverige har liksom flera andra länder med stor export dragit nytta av den tidigare snabba ekonomiska utvecklingen i omvärlden. Vår stora exportandel medförde tvära kast i tillväxten när finanskrisen och senare skuldskrisen slog till men de negativa effekterna på arbetsmarknaden blev inte så allvarliga som befarats. Nivån på arbetslösheten nådde som högst omkring 9 procent och nu ligger den på drygt 8 procent.

Eftersom antalet anställda inte minskat i samma takt som produktionen har resursutnyttjandet i företagen sjunkit. Så till en början kan företagen öka sin produktion utan att behöva anställa ny personal och det kommer att hålla sysselsättningen nere även nästa år. I takt med en fortsatt konjunkturuppgång ökar antalet arbetade timmar tydligare från 2015 men i slutet av flerårsplaneperioden går ökningen långsammare. År 2017 ligger arbetslösheten fortfarande på 6–7 procent enligt regeringens prognos i budgetpropositionen för 2014.

Kommunerna skatteunderlag blir bättre på sikt

Kommunens skatteintäkter beror framförallt på hur sysselsättningen och skatteunderlaget i hela landet utvecklar sig, det är en effekt av skatteutjämnings-systemet. Sveriges kommuner och landsting har under 2013 blivit mer optimistiska i sina bedömningar av hur skatteunderlaget kommer att utvecklas 2015–2016. Det beror bland annat på att Statistiska centralbyrån har skrivit upp prognosen för antalet personer i arbetsför ålder och på att inkomsterna från pensioner under de åren bedöms stiga snabbare än i tidigare prognoser. Men under 2014 sjunker pensionerna på grund av den automatiska balanseringen, ”bromsen”, vilket gör att pensionernas bidrag till skatteunderlaget för kommuner och landsting nästan inte ökar alls.

Om man drar bort pris- och löneökningar från den nominella ökningen av skatteunderlaget får man den reala ökningen som motsvarar den köpkraft som

skatteunderlaget representerar. Det reala skatteunderlaget ökar snabbare 2015–2016 eftersom fler då arbetar och inflationen förblir låg.

Räntan kommer att stiga men det är osäkert när

Liksom för ett år sedan finns det vissa skillnader i bedömningarna av hur snabb återhämtningen blir i ekonomin och på arbetsmarknaden. Skillnaderna beror till stor del på hur man bedömer den internationella konjunkturutvecklingen och slutsatserna ger olika antaganden om hur snart räntan kommer att börja stiga. Ju snabbare konjunkturen tar fart desto kortare tid återstår med låg inflation och låga räntor.

När Riksbanken beslutar om styrräntan tar man hänsyn till inflationsmålet på 2 procent och till hur hushållens och företagens skulder utvecklas. Särskilt viktiga är hushållens bostadslån. Den låga inflationen skulle under senare år ha motiverat ännu lägre räntor men Riksbanken har hållit räntenivån uppe för att bostadslånen har ökat. Bankerna har även skärpt kraven på kontantinsatser och amorteringar för dem som lånar till bostäder. I båda fallen är syftet att minska riskerna för en s.k. bostadsbubbla.

Priserna stiger först sakta men takten kommer att öka efter 2015

Konjunkturprognoserna räknar med en sysselsättningsökning från 2015 och framåt. När sysselsättningen tar fart och kapacitetsutnyttjandet stiger och kommer löner och priser att stiga snabbare. Det väntas ändå inte medföra att inflationsmålet, 2 procent, kommer att passeras.

Valåret ger skjuts åt ekonomin 2014

Enligt en jämförelse från 1980 och framåt är tillväxttakten i Sverige drygt 1 procent högre under valår än under andra år. I budgetpropositionen för 2014 föreslår också regeringen åtgärder på omkring 25 miljarder mer än vad som tidigare beslutats, det mesta är statliga skattesänkningar. Det ska öka den privata konsumtionen och tillväxten detta år.

Det nya skatteutjämningsystemet missgynnar Botkyrka

Förändringarna i skatteutjämningsystemet gäller från 2014 och de berör både inkomstutjämnning och kostnadsutjämnning. För Botkyrka innebär det mindre kompensation för kostnader inom individ- och familjeomsorgen. En betydelsefull förändring som missgynnar kommunen i den nya kostnadsutjämningsmodellen är att den kompenserar för personer som är beroende av försörjningsstöd i över sex månader. En principiell kritik är att detta inte är en strukturell, opåverkbar faktor vilket utjämningsystemet i övrigt strävar efter att använda sig av. När det nya systemet är fullt genomfört minskar kommunens intäkter med omkring 60 miljoner i förhållande till hur stora intäkterna skulle blivit i nuvarande system.

Hur ska välfärden finansieras i framtiden?

Hur det offentliga åtagandet ska kunna upprätthållas framöver har uppmärksammats alltmer i samhällsekonomisk debatt. Det handlar exempelvis om statens, landstingens och kommunernas ansvar för skola, vård och omsorg. Ett statligt dilemma ligger i att upprätthålla statens överskottsmål och nivån på välfärdssystemen och samtidigt sänka inkomstskatten. Statsbidragen till kommunerna urholkas varje år eftersom bidragen inte

följer löneutvecklingen. Därmed blir statsbidragen blir mindre värda för varje år. På liknande sätt urholkas värdet av de statliga transfererings- och försäkringssystemen. Kommunernas ekonomiska resultat har de två senaste åren förbättrats av återbetalningar av tidigare inbetalda premier för avtalsförsäkringar. När de tillfälliga återbetalningarna är slut kommer den ekonomiska situationen att bli mer problematisk. En fortsatt urholkning av de statliga transfereringarna samtidigt som antalet äldre stadigt ökar kommer att medföra ett tryck uppåt på kommunal- och landstingsskatten.

3. Befolkningsutvecklingen

Befolkningsutvecklingen i Stockholmsregionen är tillsammans med konjunkturen viktiga beståndsdelar i bedömningen av omvärldens påverkan på Botkyrka. Folkmängden och befolkningens sammansättning har stor betydelse för kommunens dimensionering av sina verksamheter. I synnerhet gäller det förändringarna i barn- och ungdomsgrupperna samt förändringen av antalet äldre.

Slutsatser

- Inflyttningen till riket, regionen och Botkyrka kommer att vara stor. Det är en följd av oroligheter i världen och den svaga ekonomiska utvecklingen i många länder i Europa.
- Befolkningen i Stockholmsregionen och Botkyrka fortsätter att öka kraftigt under planeringsperioden på grund av en den höga inflyttningen från andra delar av landet och från utlandet samt ett högt födelsenetto.
- Andelen personer med utländsk bakgrund ökar i riket, regionen och Botkyrka, särskilt i de yngre förvärvsaktiva åldrarna. Det är också i den åldern många bildar familj.
- Antalet barn i förskole- och grundskoleåldern ökar. Botkyrkas skolor behöver ha beredskap för detta.

Trender som på längre sikt påverkar befolkningsutvecklingen

Befolkningsökning i utvecklingsländerna – befolkningsminskning i Europa

Jordens befolkning ökar och är nu 7 miljarder. FN beräknar att befolkningen kommer att vara över 9 miljarder 2050 för att om ytterligare 50 år uppgå till 10 miljarder. Mest växer befolkningen i utvecklingsländerna, procentuellt mest i Afrika, antalsmässigt mest i Asien. Indien kommer att vara världens mest folkrika land år 2050. Även Kinas befolkning växer, men inte i samma takt som Indiens. I Japan liksom i flera länder i Europa minskar befolkningen samtidigt som andelen gamla ökar

Globaliseringen leder till ökad migration och en mer sammanhållen värld

Cirka tre procent av världens befolkning är fast bosatt utanför sitt födelseland, Det är en fördubbling sedan 1980-talet och utvecklingen kommer att fortsätta. Företag agerar på en global marknad, gränsöverskridande kontakter skapas både i arbetslivet och privat via globala medier. Detta innebär att både in- och utvandring kommer att öka. En stark befolkningsökning med ett stort antal unga i utvecklingsländerna gör att många vill flytta till mer utvecklade länder som i sin tur behöver arbetskraft. Klimatförändringar kan också innebära att fler söker sig till länder som inte drabbas så hårt. Enligt en gallupundersökning finns det drygt 600 miljoner människor i världen som skulle kunna tänka sig att flytta permanent till ett annat land. Helst vill man flytta till länder i Nordamerika och EU.

Urbaniseringen fortsätter

Numera bor mer än hälften av jordens befolkning i städer, i Europa är cirka 80 procent stadsbor. I Sverige är urbaniseringsprocessen tydlig. Storstäderna växer kraftigt medan skogslänen tappar befolkning, idag bor var fjärde svensk i Stockholms eller Uppsala län. I städerna samlas procentuellt sett fler kvinnor, fler personer med hög utbildning och fler unga vilket ger en god grund för ekonomisk tillväxt. Av landets totala beräknade tillväxt i förvärvsinkomster väntas 40 procent hamna i Stockholm fram till 2030.

En åldrande befolkning

Befolkningens allt högre ålder beror dels på ekonomiska, sociala och medicinska framsteg, dels på flera demografiska tendenser som samverkar. I Europa kan dessa tendenser sammanfattas på följande sätt:

1. Ökad livslängd. Den förväntade livslängden har ökat och förväntas fortsätta att öka, även om takten varierar för olika socioekonomiska grupper.
2. Sjunkande födelsetal. Antalet barn per kvinna ligger i de flesta europeiska länder under 2,1 vilket innebär att befolkningen minskar. EU räknar med att födelsetalet i genomsnitt kommer att ligga på 1,6 barn per kvinna 2030.
3. Jämfört med andra EU-länder åldras Sveriges befolkning långsammare. År 2030 beräknas medelåldern i Sverige vara 43 år, det är två år yngre än i övriga Europa. Men det är stora regionala skillnader, i Stockholm är medelåldern fyra år lägre än i norra Mellansverige.

Ändrade familje- och boendemönster

Att allt fler bosätter sig i städer samtidigt som vi blir äldre innebär att livsstil och värderingar förändras. Även familjemönstren förändras och det blir fler ensamboende, fler äldrehushåll och färre barnfamiljer. Samtidigt uppstår nya familjekonstellationer som kompisboende, särbo, varannan vecka-familjer med flera. Det finns också tecken på en utveckling mot större familjer.

En ökad otrygghet och osäkerhet kring framtiden ökar intresset för storfamiljer eller flergenerationsboende, som till exempel goda vänner som på ålderns höst skapar egna gemensamma "äldreboenden". Dessa ändrade familjemönster kommer att ställa krav på mer flexibla och varierade boendeformer. Att andelen äldre ökar i samhället påverkar också efterfrågan på bostadsmarknaden. Behovet av mindre bostäder kommer att öka. Men kostnaden för nybyggda lägenheter är ofta högre än de boendekostnader de äldre har idag. Deras behov kommer alltså att vara svåra att möta vilket också bidrar till att rörligheten i bostadsbeståndet kommer att förbli trög. Även den stora gruppen födda på 1990-talet bidrar till förändringar i efterfrågan på bostäder. På kort sikt vill de ha små bostäder, men när de börjar komma upp i familjebildande åldrar kommer efterfrågan på större bostäder att öka.

Trender som på kort sikt påverkar befolkningsutvecklingen

Den höga inflyttningen till Sverige och Stockholmsregionen fortsätter

Inflyttningen till Sverige har under de senaste åren varit mycket hög. 2012 var ett rekordår med drygt 103 000 personer som invandrade till Sverige. Antalet invandrare 2011 låg strax under 96 500. Siffror för första halvåret 2013 tyder på en svag ökning jämfört med 2012 och mycket talar för att invandringen till Sverige fortsätter att ligga

på höga nivåer. Andelen kvinnor bland invandrarna var 48 procent och andelen män 52 procent. De som invandrar till Sverige är unga, genomsnittsåldern ligger på 27 år. Botkyrka har under de senaste fem åren haft en genomsnittlig inflyttning från utlandet på 1 800 personer per år. Under samma år har utflyttningen till utlandet från Botkyrka legat på cirka 550 personer per år. Inflyttningen från utlandet är den enskilt största förklaringen till Botkyrkas befolkningstillväxt under dessa år.

Anledningarna att flytta till Sverige är mycket skiftande, men krig och dåliga ekonomiska förhållanden i hemlandet är starka drivkrafter. På senare år har även ett ökat behov av arbetskraft fått större betydelse för invandringen, särskilt från andra EU-länder. Både invandringen och utvandringen av arbetskraft kommer att öka som följd av näringslivets globalisering, större utlandsfödd befolkning, den fria arbetsmarknaden inom EU och en större vilja i den yngre generationen att se sig om i världen.

Inrikes flyttningar till Stockholms län beror mycket på hur många personer det finns i de flyttningsbenägna åldrarna i övriga landet. Under den närmaste femårsperioden väntas inflyttningen från övriga riket vara hög eftersom de stora årskullarna från början av 1990-talet når den ålder då man brukar vilja flytta hemifrån.

Fortsatt folkökning i Stockholms län men bostadsbyggandet hänger inte med
Under 2009 passerade Stockholms läns befolkning två miljoner invånare. År 2020 kommer länet att ha en befolkning på 2,4 miljoner. Under 2012 ökade länets befolkning med 35 250 personer eller 1,7 procent. Befolkningsökningen hittills under 2013 tyder också på en lika hög tillväxt. I genomsnitt beräknas befolkningen i Stockholms län att öka med 36 000 personer per år under planeringsperioden. Det motsvarar samma ökningstakt som Stockholms län haft under de senaste fem åren. Enligt antagandena i den regionala utvecklingsplanen behövs 600 nya bostäder per 1 000 nya invånare men Stockholmsregionen har inte nått den takten i bostadsbyggandet på flera år. Risken är att svårigheterna att hitta en bostad i regionen bromsar befolkningstillväxten, även bristerna i regionens infrastruktur kan bli en hämmande faktor.

Befolkningsökning i alla kommuner men mest i Tullinge och Tumba

År 2014 bor 87 600 personer i Botkyrka. Kommunen har den femte största folkmängden i länet. Andelen män är något större än andelen kvinnor. Medelåldern i Botkyrka är 36,5 år för män och 37,6 år för kvinnor. Den sammantagna medelåldern på 37,1 år är cirka fyra år lägre än genomsnittet för hela landet.

Botkyrkas befolkning beräknas öka med 5 500 mellan 2014 och 2018

Födelseöverskottet (födda minus döda) står för 45 procent av folkökningen och flyttningsnettot står för resten (inflyttning minus utflyttning). Alla åldersgrupper ökar med undantag av åldersgruppen 19–24 år, vilket beror på att de stora årskullarna från åren runt 1990 blir äldre. Förskolebarnen ökar med 250 och grundskolebarnen med 1 200, vilket ger ökat tryck på Botkyrkas skolor. Antalet äldre ökar med cirka 1 100 personer, främst i åldersgruppen 70–79 år. Den stora ökningen av de mer vårdkrävande åldersgrupperna över 80 år dröjer ännu några år.

Största delen av befolkningstillväxten kommer att ske i kommunens södra stadsdelar eftersom majoriteten av de nya bostäderna byggs i Tullinge och Tumba. Totalt under perioden 2014–2018 beräknas cirka 1 450 nya bostäder tillkomma och befolkningen öka

med cirka 3 800 personer. Antalet barn i åldern 1–5 ökar med 220 och antalet barn i åldern 6–15 år ökar med 900. Antalet personer 65 år eller äldre ökar med 350.

I kommunens norra stadsdelar beräknas befolkningen öka med cirka 1 550 personer. Ökningen beror dels på att hushållen i flerbostadsområdena blir större, det vill säga fler boende per lägenhet, dels på ett fortsatt generationsskifte i småhusområdena. Nybyggnationen beräknas uppgå till cirka 300 nya bostäder mellan 2014 och 2018. Antalet barn i åldern 1–5 kommer att vara relativt konstant medan antalet barn i åldern 6–15 år ökar med 300. Antalet personer 65 år eller äldre ökar med cirka 650.

I bilagorna finns mer statistik

I bilaga 1 finns befolkningsprognos för olika åldersgrupper och kommundelar under planeringsperioden. I befolkningsprognoser finns alltid en viss osäkerhet, osäkerheten ökar ju längre prognosen sträcker sig och varierar med ålder och områdestyp. Generellt kan man till exempel säga att osäkerheten är större för förskolebarn än för skolbarn. Osäkerheten är också större i områden med hög rörlighet. I bilaga 2 finns diagram som beskriver utfallet 2012 jämfört med kommunens prognoser för 2008–2012.

4.1 Botkyrkaborna har arbete

Det blir allt viktigare med utbildning, allt fler äldre arbetar längre och arbetskraften blir allt rörligare. Det är några av samhällstrenderna de kommande åren som påverkar möjligheten för Botkyrkaborna att ha ett arbete. En av de största utmaningarna i Botkyrka är fortfarande att kvinnor och män ska ha ett arbete som ger en trygg ekonomi.

Slutsatser

- Stockholmsregionen lockar ännu arbetskraft men inflyttningen kan hämmas av bostadsbristen och av att trafikinfrastrukturen inte byggs ut tillräckligt snabbt.
- Det kan bli brist på arbetskraft inom vissa sektorer som efterfrågar erfaren och utbildad arbetskraft. Samtidigt ökar överskottet på arbetskraft inom branscher med yrken utan krav på gymnasial utbildning.
- Utbildning blir allt viktigare för att man ska kunna få ett jobb. Botkyrkabornas låga utbildningsnivå innebär allt svagare konkurrenskraft på arbetsmarknaden.
- Allt fler arbetar längre samtidigt som färre ska försörja fler.

Trender som påverkar om Botkyrkaborna har arbete

Stockholmsregionen växer snabbast i Europa

I regionen ökar den yngre befolkningen i arbetsförålder mycket vilket på sikt förbättrar tillväxten eftersom det blir lättare att rekrytera och det blir fler innovationer. Mer än var fjärde svensk bor i huvudstadsregionen och ungefär en tredjedel av landets totala BNP skapas här. Stockholm med sitt varierade näringsliv är inte lika direkt beroende av exportindustrin och Stockholm har en ung högutbildad befolkning som har större möjligheter att hävda sig på arbetsmarknaden.

Men regionen har problem som brist på bostäder, otillräcklig trafikinfrastruktur och ökad efterfrågan på offentliga tjänster. Det finns redan nu tecken på att de som söker sig till regionen för att studera eller ta ett arbete ofta hindras på grund av att de inte hittar en bostad. Ett hinder för att Stockholm ska kunna fortsätta utvecklas positivt är också att infrastrukturen inte är anpassad till befolkningstillväxten. För befolkningen på Södertörn ser det särskilt problematiskt ut eftersom de regionala satsningarna i infrastrukturen främst sker i de centrala och norra länsdelarna. Men stora infrastruktursatsningar som Citybanan med uppgraderat pendeltågssystem och Förbifart Stockholm kommer framöver att ge förutsättningar för en positivare utveckling av Botkyrkas lokala näringsliv och därmed också för nya arbeten.

Kompetensbrist på arbetsmarknaden och allt viktigare med utbildning

Stockholms län förväntas sakna drygt 70 000 högutbildade personer 2030. Samtidigt kommer efterfrågan på arbetskraft att öka med 200 000 personer till 2020, och tre av fyra av dessa behöver ha eftergymnasial utbildning. Trots att fler utbildar sig och att högutbildade akademiker sannolikt flyttar hit kommer näringslivets efterfrågan att överstiga utbudet. Inom vissa yrken bedöms bristen på arbetskraft bli ett hinder för ökad produktion. Behovet att rekrytera högutbildad arbetskraft från övriga storstadsregioner

och från övriga landet gäller främst inom vård- och läraryrket samt inom tjänste- och teknik-sektorn. För vissa utbildningsgrupper kommer tillgången att överstiga efterfrågan. Detta gäller främst inom områdena samhällsvetenskap, humaniora och konst. Högre krav på utbildning för unga leder till att de kommer ut i arbetslivet senare.

Det är strukturomvandling, teknisk utveckling och tilltagande internationalisering som lett till att efterfrågan på högutbildad arbetskraft ökat på den svenska arbetsmarknaden. För att företagen ska kunna växa och vara internationellt konkurrenskraftiga blir det allt viktigare att hitta arbetskraft med rätt kompetens. En framgångsrik matchning kan ge företagen möjlighet att snabbt hitta medarbetare med rätt kompetens samtidigt som arbetslöshetsperioderna blir kortare för individerna. Detta blir särskilt värdefullt i det generationsskifte på arbetsmarknaden som pågår nu och fortsätter en tid framåt. Dessvärre är framgångsrika matchningsmodeller än så länge sällsynta.

Botkyrkabornas låga utbildningsnivå innebär allt svagare konkurrenskraft på arbetsmarknaden. Många av dem som har svårast att skaffa ett arbete har inte påbörjat eller fullföljt en gymnasieutbildning. Andelen som inte går vidare till gymnasiestudier är större bland pojkar generellt även om skillnaderna minskar. Ungdomar med utländsk bakgrund har en mindre andel som är behöriga till gymnasieskolan än ungdomar med svensk bakgrund. Men Botkyrka har haft en positiv utveckling under 2000-talet och vi kommer sannolikt fortsätta närma oss genomsnittet för riket och länet. Samtidigt gör en svag sysselsättningsutveckling kombinerad med en växande befolkning i arbetsför ålder att vi får räkna med att en fortsatt hög arbetslöshet inom gruppen med låg utbildning.

Ett av Sveriges mål för att uppnå målen i EU:s gemensamma tillväxt- och sysselsättningsstrategi, "EU 2020", är att andelen 18–24-åringar som inte avslutat gymnasiestudier och som inte studerar ska vara mindre än 10 procent 2020 och att andelen 30–34-åringar som har minst en tvåårig eftergymnasial utbildning ska uppgå till 40–45 procent 2020. Det här är positivt för Botkyrkaborna.

Kvinnorna vinner mark i yrken som kräver högskoleutbildning

Sverige är ett av de länder i världen som har störst andel kvinnor i arbetslivet (cirka 80 procent jämfört med cirka 86 procent för männen), men kvinnor och män söker sig ofta till olika yrken och utför också olika uppgifter. Kvinnor har under de senaste årtiondena studerat mer än män och haft högre genomsnittsbetyg än män. Det bidrar till att deras ställning på högskolan har stärkts, men också till att allt fler väljer andra utbildningar och yrkesvägar än de traditionellt kvinnliga. Inom kvinnligt dominerade utbildningar finns inga tydliga tendenser till att männen gör motsvarande inbrytningar.

Arbetskraften blir mer mångkulturell och rörlig

Andelen personer i förvärvsaktiv ålder med utländsk bakgrund ökar i hela Sverige. Orsakerna är flera; rådande åldersstruktur, invandring och utvandring samt internationalisering. Med en öppen arbetsmarknad inom EU, med många utlands-kontakter både för företag och individer kommer arbetskraften dessutom att vara mer internationellt rörlig. Den största gruppen invandrare är normalt personer som är födda i Sverige, det vill säga återinvandrare. Förutom att arbetskraften kommer att bli mer geografiskt rörlig kommer den också att vara mer benägen att röra sig mellan olika sektorer och branscher. Många unga ser inte arbetet som något man behåller livet ut, utan mer som ett led i en personlig utveckling, ett delprojekt i livet.

Allt fler äldre arbetar längre

Den faktiska pensionsåldern i Sverige har stigit från 62,3 år 2000 till 64 år. Åldern när man slutar arbeta är relativt lika för män och kvinnor, men den varierar med exempelvis utbildningsnivå. En person med eftergymnasial utbildning pensionerar sig i genomsnitt två år senare än en person med förgymnasial utbildning. Fler personer än tidigare arbetar nu också efter fyllda 65. Till det bidrar att den stora gruppen 40-talister i högre utsträckning är välutbildade och har haft mindre fysiskt ansträngande arbeten än tidigare generationer. Detta leder till större skillnader mellan fattiga och sjuka pensionärer och rika och friska. Numera får man också en bättre pension om man arbetar längre.

Fortsatt arbetslöshet bland flera grupper i samhället

Arbetslösheten bland ungdomar är särskilt alarmerande. I ett internationellt perspektiv har Sverige en hög arbetslöshet bland ungdomar. Även om unga människor i sämre tider utbildar sig i högre utsträckning kommer inte ungdomsarbetslösheten att minska annat än marginellt. Andra grupper som har svårigheter att ta sig in på arbetsmarknaden är olika grupper av invandrade och de personer som genom förändringarna i sjukförsäkringssystemen förlorar sin sjukersättning och istället förväntas arbeta. Nästan 30 procent av samtliga inskrivna hos Arbetsförmedlingen har någon form av funktionsnedsättning, antalet ökar ständigt och gapet till arbetsmarknaden växer.

Färre ska försörja fler

Försörjningsbördan är ett mått som kan användas för att belysa vad förändringar i befolkningssammansättningen och sysselsättningen betyder för samhället i stort. Man beräknar det genom att se hur stor andel de förvärvsarbetande mellan 20 och 64 år är av totalbefolkningen. Antalet personer i förvärvsaktiv ålder förväntas öka, men antalet ålderspensionärer, barn och ungdomar ökar mer. Dessutom beräknas förvärvsfrekvensen i de förvärvsaktiva åldrarna inte öka. Den här utvecklingen betyder att de som arbetar får fler att försörja och det blir därför allt viktigare att den tillgängliga arbetskraften som finns tas tillvara.

Sveriges har satt upp flera nationella mål för att uppnå målen i ”EU2020”, som är särskilt positiva för Botkyrka med tanke på kommunens befolkningssammansättning. Målet är att höja andelen sysselsatta till väl över 80 procent för kvinnor och män i åldrarna 20–64. Höjningen ska främst ske i grupper med en svag förankring på arbetsmarknaden, som unga och utrikesfödda, och genom att motverka att personer är utan arbete under långa perioder. Skillnaden i sysselsättningsgrad mellan kvinnor och män ska minska genom en ökning av kvinnors sysselsättningsgrad.

Fortsatt globalisering – även inom tjänstesektorn

Den svenska ekonomin har blivit allt mer internationell och allt mer beroende av utvecklingen i andra länder och av handeln mellan länder. Globaliseringen har haft stor betydelse för strukturomvandlingen i Sverige mot en allt mindre varuproducerande sektor och en allt större tjänsteproducerande sektor. Den moderna tekniken ger möjligheter för den svenska tjänstesektorn att öka sin export ännu mer. I takt med att kunskapsinnehållet i ekonomin ökat och tjänstesektorn växt i betydelse har humankapitalet blivit viktigare på bekostnad av det fysiska kapitalet. Bredden och djupet av faktorer som bestämmer vad det är som gör ett land/region/stad/arbetsplats attraktiv är stor.

Näringslivets utmaningar och möjligheter

Stockholms läns arbete med arbetsmarknad och kompetensförsörjning inriktar sig framöver på att stimulera entreprenörskapet och utvecklingen av de befintliga företagen. Under första kvartalet 2013 i Sverige startades 19 438 nya företag jämfört med 20 117 företag första kvartalet 2012, en minskning med 3 procent. I länet minskade antalet nystartade företag med 5 procent jämfört med första kvartalet 2012.

Antalet nystartade företag uppgick i Stockholms län till drygt 5 900 vilket innebar att knappt 31 procent av landets nya företag startades här. I Botkyrka startades 262 företag under andra halvåret 2013, det är en minskning med 6,1 procent från samma period 2012. Ungefär sex av 1 000 invånare i Botkyrka driver eget företag och tendensen framöver är att fler Botkyrkabor intresserar sig för entreprenörskap som form för egenförsörjning än tidigare. Det styrker Nyföretagarcentrums senaste rapport om att man nästan dubblat antalet rådgivningar för Botkyrkas invånare, från 293 för 2012 till 477 för 2013.

Antalet sysselsatta inom de flesta branscher har minskat och särskilt kraftig i byggindustrin i Stockholmsregionen. Livsmedelsbranschen går motsatt riktning och ökar antalet sysselsatta. Sysselsättningen förväntas särskilt öka i uppdragsverksamhet och tillverkningsindustrin medan den fortsätter att minska kraftigt i byggindustrin. Tillverkningsindustrin växer försiktigt med ökad orderingång, ökad lönsamhet och större export utanför EU. Uppdragsverksamheten och livsmedelshandeln är de branscher som växt tydligast. Handeln som helhet har förstärkts och utvecklingen för de olika delbranscherna är överlag positiv. I Botkyrka finns flest företag inom branscherna bygg, konsulttjänster och handel.

4.2 Botkyrkaborna känner sig hemma

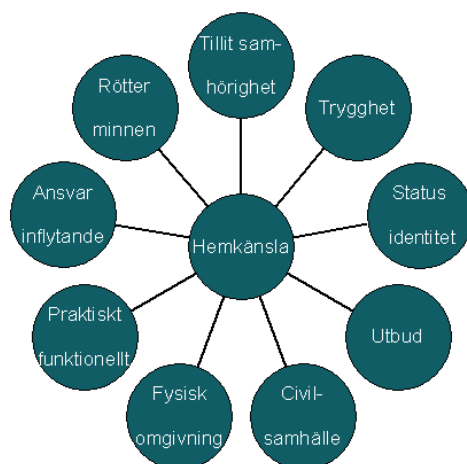
Att medborgarna känner sig hemma är en förutsättning för en hållbar utveckling i Botkyrka. Botkyrkabor som redan bor här ska trivas och fler ska vilja flytta hit. Det här avsnittet tar upp trender som påverkar Botkyrkabornas hemkänsla.

Slutsatser

- Miljonprogrammets upprustning är en stor utmaning. Dels väcker den nyfikenhet, dels skapar den oro och förväntningar. I Botkyrka är andelen bostäder från miljonprogramsåren större än i övriga länet.
- Lågt bostadsbyggande, bolånetak och färre hyresrätter innebär att det blir allt svårare att komma in på bostadsmarknaden för dem som inte har eget kapital.
- Unga kvinnor och män som vuxit upp i förorten blir alltmer synliga i samhället. De bidrar till att skapa en mer nyanserad bild av förorten.
- I samhället finns tecken på ökad polarisering. Det resulterar bland annat i att hemkänslan krymper till den egna stadsdelen

Trender som påverkar hemkänslan

Den här blomman visar några av faktorerna som har betydelse för upplevelsen av hemkänsla. Omvärldsanalysen är ett försök att fånga de trender som påverkar faktorerna.

Miljonprogrammets¹ förnyelse väcker både oro och förväntan

Miljonprogrammets förnyelse är en stor uppgift runt om i Sverige, men i Botkyrka är det en extra utmaning eftersom en så stor andel av bostäderna är byggda under perioden. I Stockholms län är 25 procent av det totala bostadsbeståndet byggt under 1960- och

¹ I dagligt tal likställs miljonprogrammet framför allt med storskaliga flerbostadshus från 1960- och 1970-talet. Den mer officiella definitionen av miljonprogrammet är den miljon bostäder som byggdes under perioden 1965–1974, det är både radhus och flerbostadshus av olika typer.

1970-talen. I Botkyrka är motsvarande siffra 65 procent. Inom Botkyrkabyggens bestånd är 80 procent byggt under den här perioden. Diskussionen om förnyelsen, planering och försäljning skapar både oro och förväntan, den påverkar de boendes känsla för platsen, förtroendet för kommunen och tankar om framtiden.

Det finns tecken på att bostadsbolagen i Stockholms stad kommer att klara av utmaningen med miljonprogrammets förnyelse. Några orsaker till det är att bostadsbolagen har ett mer varierat bostadsbestånd och att mer pengar finns i kassan efter försäljningar i Stockholms innerstad. Om Stockholm klarar utmaningen riskerar Botkyrka att tappa den nationella uppmärksamheten på frågan och chansen minskar ytterligare att vi får statligt stöd till att förnya miljonprogrammets. Det finns ännu inga tecken på att det blir någon stor omläggning av bostadspolitiken under de närmaste åren.

Byggbranschen kan få större intresse för Botkyrka

Det märks ett nyvaknat intresse för stadsmiljön i miljonprogramsområden bland byggföretag, arkitekter och liknande branschfolk. Branschen närmar sig försiktigt sin nästa stora arbetsuppgift. Den senaste bostadsprisstatistiken visar också att priserna stiger mer i Botkyrka än i övriga länet. Det är för tidigt att säga om det är en trend som håller i sig, vad den beror på och vad den får för effekter, men den förbättrar bilden av förorten och i förlängningen Botkyrkabornas hemkänsla. Samtidigt finns det en risk att kommunen och andra aktörer marknadsför Botkyrka på ett sätt som boende inte känner igen sig i. Det förstärker inte hemkänslan utan ger en upplevelse av att kommunen planerar för någon annan.

En tuff bostadsmarknad med höga priser och liten rörlighet i Stockholms län

Andelen hyresrätter har nästan halverats i Stockholms län under de senaste 20 åren. Dessutom har bostadsbyggandet minskat samtidigt som befolkningen fortsätter att växa. Detta bidrar till att bostadspriserna i länet stiger. Bolånetaket har inte ändrat trenden men det gör det svårare att komma in på bostadsmarknaden för dem som inte har eget kapital. Trots att den nuvarande bostadspolitiken är inriktad mot att skapa flera bostäder och att räntehöjningar kan införas finns det inga tecken på att situationen på bostadsmarknaden kommer att förändras på ett betydande sätt inom de närmaste åren.

Bostadsmarknaden i Botkyrka erbjuder rörlighet

Botkyrka har en särställning på bostadsmarknaden eftersom det är gott om hyresrätter här. Det är både bra och dåligt. Det är bra att Botkyrka kan underlätta för nya hushåll och för inflyttare till regionen men det är svårt att skapa hemkänsla på en plats när en stor andel av bostäderna har en upplåtelseform som lockar den mest lättrorliga gruppen. Här spelar också hushållens värderingar in – hyresrätten har successivt fått en svagare ställning och lägre status. I framför allt Botkyrkas norra stadsdelar finns det en tendens att människor lämnar kommunen när de etablerar sig på arbetsmarknaden.

Ökad trångboddhet

En konsekvens av utvecklingen på bostadsmarknaden har blivit att vi bor allt fler personer per bostad.² Men synen på vad som är trångboddhet har också förändrats, flera hushåll som per definition är trångbodda³ upplever sig inte vara det. Det är viktigt att

---

² Boendetätheten i länet (antal invånare i relation till antal bostäder) har stigit sedan 1990.

³ Definition av trångboddhet: Ett hushåll är trångbott om det finns fler än en boende per rum, kök och ett rum oräknat. Med ett sammanboende par i hushållet reduceras rumskravet med ett rum.

skilja mellan frivillig och ofrivillig trångboddhet. En del prioriterar status på bostadsområde före bostadsstorlek och andra väljer billig bostad före större, för att kunna lägga pengarna på annat. Och ytterligare andra har inga valmöjligheter alls. Om trångboddheten är ofrivillig riskerar det att tära på hemkänslan. Detta ställer högre krav på de offentliga ytornas utformning och utbudet av aktiviteter eftersom offentliga mötesplatser används mer i områden med hög trångboddhet.

Bostaden som ekonomiskt klipp och hemmet som kvitto på status

Som en reaktion på att omvärlden är komplex blir hemmet och det lokala mer och mer en plats för reträtt och kontroll. För många har hemmet blivit ett led i ett självförverkligande. Hur och var man bor är för många ett starkare uttryck för status än ens yrke. Med de senaste årens stigande priser på bostäder i de större städerna har dessutom hemmet kommit att bli en handelsvara på ett annat sätt än tidigare. Man köper, renoverar och inreder inte bara för sin egen trivsel skull utan också för att sälja och göra det stora klippet. Det finns också grupper som själva bygger och förvaltar hus utifrån sina egna villkor för att öka inflytandet över sitt hem. Det är långt ifrån alla som ser hemmet som en del av självförverkligandet eller det stora klippet – men det idealet påverkar synen på vad som är en bra boplats. Om inte Botkyrka svarar upp mot detta kommer invånare som har möjlighet att flytta till andra kommuner för att förverkliga sitt drömboende.

Förorten är hembygd och dess bild nyanseras

Schablonbilden av förorten blir mer nyanserad, det bekräftar de analyser av Botkyrkas mediebild som vi låter göra regelbundet under året. En bidragande orsak är att unga kvinnor och män som vuxit upp i förorten blir alltmer synliga i samhället – på högskolan, på arbetsplatser, i sportsammanhang, inom politiken och i medierna. Förorten har också med tiden fått en egen historia och egna platser av betydelse. Här finns efter 40 år flera generationer av boende: far- och morföräldrar, mammor och pappor och barn. Förorten blir alltmer och för allt fler en hembygd. Statistik bekräftar att befolkningsstabiliteten ökar. Det ger förbättrade förutsättningar för invånarna att skapa och upprätthålla sociala nätverk och bygga civilsamhället.⁴

Fortsatt rangordning av staden och förorten

Parallellt med en mer nyanserad bild av förorten och en tydligare hembygdskänsla finns det en värdeskala mellan stad och förort där ”stadsmässiga” platser får högre status än platser som inte är det. Ideal om ”promenadstad” och ”innerstad” koncentrerar aktörer, resurser och status till vissa områden. Denna uppfattning av vad som räknas som fullgod stad påverkar vilka som uppfattas som fullgoda medborgare och vart investeringar satsas. Med andra ord ser man ännu tydligt att vissa platser och medborgare definieras tillhöra första klass, medan övriga tillhör andra klass.

Hemkänslan krymper till den egna stadsdelen

Flera trender pekar i riktning mot en ökad polarisering i samhället. Den bottnar i ökade sociala klyftor och segregation mellan olika stadsdelar inom Botkyrka och Storstockholm. Det här resulterar bland annat i en ökad betoning av det lokala och den egna gruppen. Ett exempel är den aktuella frågan om kommunindelning. Det är en

---

⁴ Befolkningsstabiliteten i områden med stor andel befolkning med utländsk bakgrund har ökat från ”låg” under perioden 1990–1997 till ”medelhög” under perioden 2000–2007. Hög befolkningsstabilitet upprätthåller regionala segregationsmönster, men också lokala sociala nätverk.

utveckling som är både positiv och negativ – det positiva är att våra stadsdelar kan erbjuda samhörighet och det negativa är att vi riskerar en utveckling där den sociala sammanhållningen inte gäller personer utanför den egna stadsdelen eller den egna gruppen. Det kan leda till rivalitet mellan stadsdelar och till en svagare känsla för kommunen eller Storstockholm som helhet.

4.3 Botkyrka har de bästa skolorna

Att ha de bästa skolorna och skapa förutsättningar för att våra unga ska få ett gott liv är en fortsatt utmaning för Botkyrka. Att sätta fokus på uppväxtvillkor och utbildning är avgörande för ungas framtidsutsikter inom arbetsmarknaden, liksom för deras fortsatta liv och hälsa.

Slutsatser

- Det finns en risk att fler familjer i Botkyrka blir påverkade av arbetslöshet och låg eller osäker inkomst. Då finns också risk att barnens uppväxtvillkor och skolresultat påverkas.
- Föräldrarnas utbildningsnivå blir allt viktigare för elevernas skolframgångar. Därför får skolan en allt större kompensatorisk roll.
- Demokratin håller på att utvecklas från samhällsorienterad till individcentrerad. Det märks exempelvis i skolan där allt mindre satsas på klassråd och elevråd.
- Förskolorna och skolorna upplever större konkurrens om pedagoger eftersom lärarbristen ökar.

Trender som påverkar möjligheten att ha de bästa skolorna

Många förändringar i skolan

Efter alla förändringar i skolvärlden de senaste åren finns en oro inom skolväsendet för ytterligare regeländringar. Oron gäller bland annat huvudmannskapet, betygsåldern och lärarutbildningen. De senaste åren har man infört en ny skollag och läroplan och nya kursplaner och betygssteg i Sveriges skolor. Dessa förändringar ställer högre krav än tidigare på både pedagoger och elever. Betygsbedömningar står i fokus mer än tidigare och Skolinspektionen har skärpt kraven på att skolorna ska upprätta planer mot diskriminering och kränkande behandling i enlighet med lagen. Allt detta gör att ett omfattande dokumentationsarbete har kommit att sluka allt mer av pedagogernas tid. Oavsett förändringarna dras svensk skola med fallande resultat.

Skolministern har nu signalerat att dokumentationskraven ska sänkas men vi vet inte hur detta kommer att påverka skolorna. En annan ändring är att elevernas arbete blivit alltmer digitaliserat, och den utvecklingen kommer att fortsätta. Samtidigt har undervisningen blivit mer inriktad mot individuellt arbete.

Föräldrarnas utbildningsnivå påverkar alltmer barnens möjligheter i skolan

En trend i samhället är att föräldrarnas utbildningsnivå får allt större betydelse för hur väl barnen lyckas i skolan. Det beror på att ansvaret för lärandet flyttats från läraren till elever och föräldrar. Ett exempel på det är att undervisningen allt mer upptas av individuellt arbete och så då blir stödet hemifrån blir viktigare. Skolverket menar att denna förändring bidrar till att föräldrarnas utbildningsnivå och kulturella kapital får allt större betydelse.

Enskilt arbete försvårar om vi vill att samtliga elever ska klara kunskapskraven. De elever som påverkas främst är de som har välutbildade föräldrar som är upptagna av sina yrken, elever som bor trångt och har en otrygg familjesituation och elever som inte kan få stöd av sina föräldrar eftersom de saknar högre utbildning. Att gå ut årskurs nio utan fullständiga betyg har visat sig ha mycket stor betydelse för ungas fortsatta utvecklingsmöjligheter. Uppföljningar visar att bra slutresultat från grundskolan är det som kan bryta sambandet med föräldrarnas utbildningsnivå.

Barns och ungas uppväxtvillkor påverkas av föräldrarnas arbetssituation

Trender kopplade till arbete och inkomst har direkt koppling till barns och ungas uppväxtvillkor och deras möjlighet att prestera i skolan. De närmaste åren finns en risk att fler familjer i Botkyrka drabbas av arbetslöshet och låg eller osäker inkomst. Hur vi har det när vi är barn får också konsekvenser för hur vi har det när vi blir vuxna. Vuxna som vuxit upp under fattiga förhållanden har sämre hälsa, lägre utbildningsnivå och svagare anknytning till arbetsmarknaden, och de får barn tidigare.

Sverige är bland de sämsta länderna i Europa på att ge nya medborgare med ursprung i andra länder ett snabbt tillträde till arbetsmarknaden. Detta mönster får genomslag också i Botkyrka och ger de barn och unga som lever i fattiga familjer ett försämrat utgångsläge som till och med riskerar att gå i arv. Risken för ekonomisk utsatthet varierar mellan olika typer av familjer, störst är risken för barn vars föräldrar saknar arbete. Vart tredje barn med ensamstående föräldrar är ekonomiskt utsatt, jämfört med vart tionde barn med sammanboende föräldrar.

Allt viktigare för skolans att kompensera

De två föregående styckena visar att skolan ännu mer än tidigare behöver kompensera för socioekonomiska faktorer. Samtidigt är kunskapsskillnaderna mellan flickor och pojkar stora och ser inte ut att minska, dessutom ökar resultatskillnaderna mellan skolorna. Dessa skillnader och att elevernas bakgrund och sammanhang får allt större betydelse för deras studieresultat är ett tecken på att skolan inte lyckas i sitt kompensatoriska uppdrag. Men för att ge Botkyrkaungdomarna så bra förutsättningar som möjligt i livet måste skolorna klara av att ge elever från vitt skilda länder och utbildningstraditioner en bra utbildning.

Kvaliteten i kedjan från förskola över grundskola till gymnasieskola har en avgörande roll för att kompensera och ge så likvärdiga livsförutsättningar som möjligt för unga Botkyrkabor. En förskola av hög kvalitet har möjlighet att kompensera för socioekonomiska skillnader under lång tid. En mycket viktig faktor bland andra är förskolepersonalens utbildning och kompetens för de yngsta barnen (1–3 år). Även personaltäthet och gruppstorlek har betydelse.

Demokratins förändring märks i skolan

I skolan märks att den svenska demokratin håller på att utvecklas från en samhällsorienterad till en mer individcentrerad demokrati. Skolan lägger mycket kraft och tid på elevernas utvecklingsplaner och vägar fram till måluppfyllelse, och det finns tecken på att det här drabbar den kollektiva demokratifostran. Man lägger exempelvis inte ner lika mycket engagemang i klassråd och elevråd. Medborgarna förväntar sig också att kunna påverka sina livsvillkor på ett mer avgörande sätt. Det är den kollektiva

demokratifostran, i kombination med elevernas makt över sitt eget lärande som kan öka kunskapen om och förståelsen för den representativa demokratin.

Skolans roll allt viktigare även för vuxna

Det kommer att bli allt viktigare med ett utbildningssystem som ger även vuxna chansen att genomföra och avsluta en grundläggande utbildning. Idag är utbildning på gymnasienivå ofta ett minimikrav för att man ska kunna få och behålla ett jobb. Globaliseringen och den snabba spridningen av kunskap gör att också att högt utbildade kan få det svårare att vara konkurrenskraftiga på arbetsmarknaden. Det finns anledning att tro att det framöver blir fler vuxna som behöver ständig kompetensutveckling.

Digitaliseringen av skolan fortsätter ställa oss inför nya utmaningar

Alla elever i grundskolans årskurs 7–9 och gymnasieskolans årskurs 1–3 har en egen dator som arbetsverktyg, och utbildningsförvaltningens pågående utvärdering visar att undervisningen långsamt förändras mot mer varierade, kommunikativa metoder. I digitaliseringens spår följer frågor om källkritik och netetikett. Internet rymmer oanade möjligheter, men också risker. Nätmobbning, utsatthet för pornografi och sexuella inviter, frestelser som kan övergå i spelberoende, är nya utmaningar som föräldrar och skolan behöver lära sig uppmärksamma och hantera. På ett samhälleligt plan handlar det om vem eller vilka som har makten över internet. Det är svårt att bedöma om barn och ungdomar genom sin nätanvändning blir mer utsatta för riskerna, eller mer kapabla att möta dem.

Migration

Under perioden januari–augusti 2013 tog Migrationsverket emot över 27 000 ansökningar om asyl. Det är en ökning jämfört med samma period året innan. Den största gruppen asylsökande kommer från Syrien. Asylsökande från Syrien får just nu permanent uppehållstillstånd i Sverige och vi kan anta att en del av dem flyttar till Botkyrka. Immigrationen kommer även i fortsättningen att påverka organiseringen av undervisningen i vilka resurser och vilken kompetens som behövs.

Fler fullföljer inte sin gymnasieutbildning

Avbrutna gymnasiestudier har blivit ett större problem och det har därför uppmärksammas inom hela EU. I Sverige är andelen elever som går vidare från grundskola till gymnasium relativt jämnt fördelad över storstadsregionerna men i samband med gymnasiestudierna börjar de olika regionerna skilja sig åt. I Stockholms län går utvecklingen åt två håll, dels är det relativt många inte avslutar sina gymnasiestudier eller avslutar en högskolebehörighet, dels är andelen som går vidare från gymnasiet till högskolan större än i de andra storstadsregionerna.

Tillgänglighetsarbetet går fortfarande inte tillräckligt snabbt

Handisams uppföljning av den svenska politiken för att ge likvärdiga möjligheter för personer med funktionsnedsättning slår fast att kommunerna behöver intensifiera arbetet med tillgänglighet i skolorna. Att den fysiska miljön är tillgänglig är nödvändigt för att alla ska kunna tillgodogöra sig utbildningen och den sociala delaktigheten i skolan. Kunskapen om vad som krävs för att skapa goda pedagogiska förutsättningar för barn och unga med funktionsnedsättning behöver också öka på alla nivåer.

Läraryrket kommer att öka

Inom pedagogiska yrken kommer efterfrågan att öka mer än tillgången fram till 2020 enligt länsstyrelsens bedömning. Den nya skollagen kräver lärar- och förskolläraryrkeslegitimation från år 2015 och efter en inventering av kompetenserna ska riktad fortbildning sättas in. Lärare utan utbildning får inte undervisa i ämnen utan lärarlegitimation, så det finns en stor risk att det blir brist på lärare.

Antalet barn ökar och skollokaler behöver rustas upp

Befolkningsprognoser visar att det blir fler barn i förskole- och skolåldern i Botkyrka. Samtidigt behöver många skollokaler rustas upp. Kostnaden för lokalförsörjningen blir kännbar för kommunens ekonomi då många lokaler behöver rustas upp samtidigt då de där byggda under samma period.

4.4 Botkyrka bidrar inte till klimatförändringarna

Hur klimatförändringarna kan mötas är inte bara en Botkyrkafråga utan en global fråga. Klimatfrågan har i skuggan av ekonomiska och humanitära kriser en fortsatt nedprioriterad plats på den politiska agendan. Samtidigt ökar samstämmigheten i forskarsamfundet om behovet av insatser för att minska utsläppen av växthusgaser och USA:s president höjer ambitionerna inför kommande klimattoppmöte. Kan det innebära en nytändning globalt?

Slutsatser

- Möjligheterna att nå nya överenskommelser på global nivå är osäkra, trots hopp om nytändning i de internationella klimatförhandlingarna. Förväntningarna ökar på att den lokala nivån ska agera.
- Politiken utmanas av aktörer inom näringsliv och civilsamhälle som vill finna lösningar på klimatkrisen.
- Trafiken är den viktigaste klimatfrågan regionalt och lokalt. Bilismen ökar men utbyggnaden av kollektivtrafik och fungerande cykelstråk följer inte med i samma takt. Trafikproblemen i Stockholmsområdet sporrar staten till handling som kan positiva effekter på klimatet.
- Stockholmsregionen blir varmare och blötare och riskerna för samhällsstörningar ökar. Men Botkyrka står jämförelsevis väl rustat för att hantera klimatförändringarnas konsekvenser.

Trender som påverkar klimatet

Klimatfrågans utmaningar – utsläppsminskning och anpassning

Världssamfundet står inför två utmaningar när det gäller klimatfrågan: att få utsläppen av växthusgaser att upphöra och att hantera konsekvenserna av klimatförändringarna. Världen kommer att drabbas av isavsmältning och höjda havsnivåer, fler extrema och mer frekventa oväder, ökenutbredning, vattenbrist och minskad tillgång på livsnödvändiga naturresurser. Detta leder i sin tur till konflikter och ökade flyktingströmmar.

Den internationella politiken har svårt att möta klimatproblemen

De internationella klimatförhandlingarna fortsätter i Polen i december 2013. Inför denna förhandlingsomgång ser det politiska maktspelet något annorlunda ut. USA som tidigare haft en sval inställning till de globala klimatsamtalen har efter president Obamas klimatutspel under sommaren visat ny ambition och vilja. Frågan är om det kommer att ge några resultat på mötet i Warszawa.

IPCC:s femte rapport färdigställs under 2014. Delrapport ett presenterades i slutet av september och fick stor medial uppmärksamhet. Kanske kan rapporten tillsammans med höjd ambitionsnivå i USA ge ny energi till de globala klimatförhandlingarna.

Brist på resultat i de internationella förhandlingarna gör samtidigt att den lokala nivåns betydelse ökar. De konkreta åtgärderna utförs mestadels på lokal nivå och flera regioner

och städer ligger i framkant i omställningen till ett mer klimatvänligt samhälle. Samtidigt kan inte all börda läggas på städer att vara pionjärer och det finns en gräns för hur mycket den lokala nivån kan åstadkomma utan beslut på internationell och nationell nivå.

Maktförskjutning i klimatfrågan? Nya aktörer visar ledarskap

Det verkar som om ökad kunskap om kostnaderna för bristen på handling i klimatfrågan börjar få fäste bland världens ledare, och fler agerar enskilt och mellanstatligt utanför de formella förhandlingsrummen. Några som redan noterat risker för ökade kostnader är flera tongivande aktörer inom näringslivet. Att integrera klimat- och hållbarhetsfrågor i sin verksamhet blir en självklarhet för fler företag och här finns en större frihet att agera än inom politiken. Politiken utmanas exempelvis av Hagainitiativets sommaruppdrag om en mer ambitiös klimatlagstiftning i Sverige.

Inom civilsamhället finns intresse för att diskutera alternativ för en mer hållbar framtid. Samtalen involverar allt fler aktörer och omfattar allt fler dimensioner – allt från jobbskapande till könsfrågor. Trots att 81 procent av svenskarna anger att det har "klimatångest" och att 7 av 10 barn mellan 11 och 15 år oroar sig mer för klimatförändringarna än för att inte ha några kompisar i skolan så verkar paniken ha gått över. Kvar är en syn på klimatfrågan som ett privatmoraliskt ställningstagande och ett glapp mellan värderingar som människor säger sig ha och nödvändiga livsstilsförändringar. Klimatsmart konsumtion blir ett alibi för en fortsatt ohållbar livsstil och samtidigt ett verktyg för individen att hantera klimatfrågans komplexitet.

Sverige och Stockholmsregionen blir varmare och blötare

Temperaturen stiger och Sverige blir varmare och blötare. Risken ökar för översvämningar, ras, skred och erosion på ett sätt som innebär att vi måste bygga hus, anläggningar och försörjningssystem på ett mer robust sätt än tidigare. Vi behöver också anpassa planeringen så att vi inte i onödan bygger i riskutsatta lägen. Östersjön riskerar att drabbas av stora förändringar. Listan kan göras lång – men i ett globalt perspektiv är varken Sverige eller Botkyrka trots allt särskilt drabbat. Dessutom står Botkyrka mer rustat än andra kommuner tack vare arbetet med kommunens klimat- och sårbarhetsanalys.

Staten ställer krav på bättre planering

Regeringen har tagit fram ett förslag till "Färdplan 2050" – där den väg stakas ut som Sverige ska ta för att klara sin energiförsörjning, trafik och industri helt utan nettoutsläpp av växthusgaser senast 2050. Förslaget har under våren varit ute på remiss och fått kritik för låga ambitioner och svaga åtgärder.

Statens krav på kommunerna ökar men det handlar mest om en skärpning av den fysiska planeringen för bättre hantering av risker för ras, skred och översvämningar. För Botkyrka handlar det om anpassning till minskad energianvändning och fortsatt beredskapsplanering för att klara kriser till följd av extremare vädersituationer. Översvämningensriskerna i Mälaren är i det sammanhanget en orosfaktor fram till dess att ombyggnaden av Slussen är klar.

Bilarna blir bränslesnålare – men transportererna ökar

För Stockholmsregionen är det transportererna som ger störst klimatpåverkan. Både personresorna och varustransportererna ökar. Samtidigt har teknikutvecklingen tagit fart – främst för personbilarna som blir mer bränslesnåla och får fler bränslealternativ. För tunga fordon blir biogas mer tillgängligt, vilket även stimuleras av regelförändringar inom avfallsområdet. Sent omsider tar storstadsregionen ett större ansvar i biogasfrågan genom insamling av matavfall och drivmedelsbranschen genom etablering av ytterligare biogasmackar.

Förbättringar i kollektivtrafiken – men bara där den redan är bra

Kollektivtrafiken spelar en nyckelroll i omställningen till ett mer klimatsmart samhälle och landstinget och SL planerar nu framtidens kollektivtrafiksystem. Vi ser två tendenser, för det första är de finansiella förutsättningarna svaga sett till behoven av att både göra klimatomställningar och förbättra resandet för den växande befolkningen i regionen, för det andra prioriterar man insatser i innerstaden och andra attraktiva områden på bekostnad av storstadens yttre delar.

Trängselskatterna skärps – men minskad biltrafik inte en självklarhet

Regeringens särskilda förhandlingspersoner för Stockholmsregionen har lagt fram ett förslag om ökade trängselskatter från och med 2016. Förslaget innebär en relativt kraftfull höjning kombinerad med ny beskattning både av Essingeleden och till vissa delar innerstadstrafiken, och intäkterna är tänkta att användas för investeringar i tunnelbanesystemet. Förslaget är omdebatterat men av allt att döma går det igenom i någon form. Det innebär i så fall ett nytt sätt att se på Stockholmsregionens behov som tar sig uttryck i höjda trängselskatter och tunnelbaneutbyggnad – även om just klimatmålen inte är den huvudsakliga drivkraften.

4.5 Botkyrkaborna är friska och mår bra

Viktiga omvärldsfaktorer för befolkningens hälsa är bland annat hur konjunkturen och arbetsmarknaden utvecklar sig eftersom hälsan påverkas av livsvillkor och levnadsförhållanden. Hälsan påverkar i sin tur möjligheter till skolframgång, fortsatt utbildning, inträde på arbetsmarknaden och sociala relationer. Utmaningen för Botkyrka, Sverige och världen är att skapa förutsättningar för alla att få ett långt liv med god hälsa, oavsett socioekonomiska förhållanden.

Slutsatser

- Befolkningens hälsa fortsätter att förbättras men hälsoklyftorna består, samtidigt blir den socioekonomiska bakgrunden allt viktigare under uppväxtåren
- Intresset ökar för det faktum att hälsan är ojämsställd och ojämlig, och för andra klyftor i samhället. Men inte för vilka konsekvenser det får eller hur beslut inom andra områden påverkar hälsan.
- Att fler lever längre är positivt men det för också med sig ökat behov av vård och omsorg. Även skillnader i hälsa och livsmöjligheter bland äldre kan öka mellan olika socioekonomiska grupper.
- De socioekonomiska skillnaderna mellan grupper ökar och det leder till att den sociala sammanhållningen och tilliten mellan invånarna minskar. Detta i sin tur bidrar till ökade hälsoklyftor.

Trender som påverkar hälsan

Befolkningens hälsa förbättras men hälsoklyftorna består

Hälsan i befolkningen förbättras generellt sett i Sverige. Men skillnaderna mellan grupper av kvinnor och män med olika socioekonomisk bakgrund är stora, både i Botkyrka, Sverige och världen. Med lägre utbildningsnivå, låga inkomster och svag anknytning till arbetsmarknaden följer ofta sämre hälsa och livskvalitet, vilket i sin tur har betydelse för människors möjligheter och förmågor i livet. Dessa är strukturella skillnader och de tar tid att ändra. Hälsan har alltså inte bara betydelse för individen utan även för tillväxten och samhällsutvecklingen.

I internationell jämförelse har svenskarna trots allt god hälsa, framför allt personer med låg utbildning. Samtidigt visar WHO:s senaste genomlysning kring hälsoskillnader i Europa att det fortfarande finns mycket att göra, även i Sverige. Vi har halkat efter i ett antal strukturella bakomliggande faktorer för hälsa och ligger nu efter samtliga nordiska länder.

Den socioekonomiska bakgrunden allt viktigare under uppväxtåren

Barn i ekonomiskt utsatta familjer kommer de närmaste åren att vara fortsatt överrepresenterade när det gäller risk för sämre hälsa och skolresultat. Utsätts man för ekonomisk stress som barn påverkar det den psykiska hälsan även som vuxen. Med andra ord blir den socioekonomiska bakgrunden allt viktigare under uppväxtåren. Det finns också tendenser i samhället till minskat kollektivt ansvar för barn vilket gör att de

både i sin vardag och i sina framtida livsmöjligheter blir än mer beroende av föräldrarnas sociala och ekonomiska situation.

Många grupper med stor ohälsa

Enligt Folkhälsoinstitutet har följande grupper störst risk för ohälsa:

- flickor och pojkar med låg eller ofullständig utbildning
- kvinnor med arbetaryrken eller arbetslöshet
- kvinnor och män från andra länder med arbetaryrken eller hög arbetslöshet
- kvinnor och män med funktionsnedsättning.

Dessa grupper finns i de flesta kommuner men i Botkyrka är de en jämförelsevis stor andel även under 2015-2018.

Ökat intresse för den ojämlika hälsan och andra klyftor i samhället

Arbetet för att minska de sociala skillnaderna är en prioriterad fråga inom både WHO och EU, och även i Sverige ökar intresset. Det kommer allt fler rapporter och uppföljningar om ojämlikheter inom olika områden. Men de nationella uppdragen om åtgärder utgår ofta från individer och grupper, ofta med fokus på ”akuta” problem eller hälsorelaterade levnadsvanor. Inte på att förändra de bakomliggande strukturella orsakerna till ojämlikhet som uppväxtvillkor, utbildning, arbete, ekonomiska resurser och livsmiljöer inklusive ojämställdhet och diskriminering. Vi ser inte heller att man gör konsekvensbedömningar av beslut och åtgärder inom olika politikområden för att förstå deras inverkan på hälsan. Men ett tecken på ett större grepp är regeringsuppdraget till Folkhälsoinstitutet att undersöka utbildningsklyftornas betydelse för folkhälsan.

Som en effekt av ovanstående har flera initiativ tagits på regional och lokal nivå för att påverka de strukturella orsakerna till skillnader i hälsa. Under de senaste åren har exempelvis tre stora sektorsövergripande utvecklingsarbeten genomförts i Malmö, Västra Götalandsregionen och bland 20 kommuner och regioner runt om i landet i samverkan med SKL, där även Botkyrka deltagit. Samtliga har utgått från Världshälsoorganisationens (WHO) rapport Closing the gap in a generation från 2008. Under 2013 kom de tre slutrapporterna med förslag till konkreta åtgärder som nu sprids runt om i landet och alltfler kommuner initierar egna satsningar. Från nationellt håll ser vi hittills endast initiativ som mera handlar om levnadsvanor och med fokus på redan drabbade grupper.

Kommuner får ta större ansvar och kompensera

Skillnader i hälsa mellan olika grupper av kvinnor och män kommer sannolikt alltid att finnas. Frågan är hur stor klyftan får vara och om vi kan acceptera att klyftorna växer. Att påverka de strukturella skillnaderna i hälsa tar också tid så det krävs även kompensatoriska åtgärder som minskar de negativa konsekvenserna. En kompenserande åtgärd kan exempelvis vara en egen dator som redskap i skolarbetet, det erbjuds generellt till alla flickor och pojkar i Botkyrka.

Kommunerna kommer att få ta ett större ansvar framöver eftersom det saknas statliga initiativ kring bakomliggande strukturella orsaker till hälsoskillnaderna. Det räcker inte att bara satsa på de allra mest utsatta eller vid akuta problem enligt den samlade forskningen. För att alla ska få möjlighet till bättre hälsa krävs samtidigt generella hälsofrämjande satsningar och förebyggande åtgärder innan problem uppstår.

Vi blir äldre och det ökar vårdbehovet och ger ökade hälsoskillnader

Vi blir friskare och aktiva allt längre upp i åldrarna, det är positivt och innebär såväl möjligheter som utmaningar för samhället. För äldre som trivs med sitt jobb och inte har fysiskt krävande arbeten, möjliggör det ett längre arbetsliv. Förutom välbefinnande och större förväntan på livskvalitet kan det bidra till en god ekonomisk standard även efter pensioneringen. Trenden pekar också på att alltfler högt utbildade stannar kvar längre på arbetsmarknaden, framför allt män med god hälsa.

Den mer positiva attityden till att skjuta på pensionsdagen breder ut sig långsamt och men alla äldre är inte i samma situation. Det finns många arbetstagare med slitsamma och enformiga arbeten, som upplever brister i arbetsmiljön och därför ser fram emot pensionen. Men det kan också negativt påverka de ekonomiska resurserna samt möjligheter till gemenskap och delaktighet vilket har stor betydelse för hälsan. På så sätt förstärks hälsoskillnaderna ytterligare mellan olika grupper av kvinnor och män på äldre dagar.

En god hälsoutveckling skjuter upp behovet av omsorg och vård. Men samtidigt ökar de äldres andel i befolkningen. Om inte hälsofrämjande och förebyggande satsningar görs för ett hälsosamt åldrande för alla visar prognoser att kostnaderna för vård och omsorg kan komma att öka med 270 procent fram till år 2040. Detta innebär att det kommer att bli en ökad konkurrens om skattemedlen. I kommuner med en befolkningsammansättning som Botkyrka, finns också risken att äldre blir sjuka och har behov av vård och omsorg tidigare i livet än genomsnittet i Sverige. Utöver sjukdomar och deras konsekvenser, finns även skillnader i när man söker vård och vilken vård man sedan får. En osynlig kostnad är dessutom alla obetalda anhängiga, ofta kvinnor, som tar på sig en del av vårdens roll med ökad risk för ohälsa.

Tveeggad utveckling

Vi ser många drivkrafter i samhället som skapar större förutsättningar för en god hälsa bland redan resursstarka jämfört med mindre gynnade. Allt mer bygger på individens egen möjlighet, kraft och intresse av att ta för sig. Med den ökade valfriheten blir det allt viktigare att göra rätt val, till exempel av förskola och skola, vilket förstärker andra resursskillnader mellan grupper. Om utvecklingen resulterar i att de generella välfärdsystemen begränsas eller det offentliga åtagandet i allt högre grad ersätts med privatfinansierade lösningar, har också resursstarka grupper större möjligheter att påverka sin tillvaro och hälsa. Vi ser samtidigt en risk att den ökade försörjningsbördan bland de som arbetar, negativt kan påverka acceptansen till att bidra till den allmänna välfärden.

I många av storstädernas mest ekonomiskt utsatta stadsdelar stängs skolor, vårdinrättningar läggs ned och bankkontor flyttar. Trångboddheten ökar, reglerna i sjukförsäkringen blir hårdare och många, framför allt unga, har svårt att komma in på arbetsmarknaden. Utvecklingen går mot att färre måste försörja allt fler och arbeta längre upp i åldrarna. Detta kan bidra till ett större utanförskap för många, ofta redan resurssvaga grupper. Känslan av maktlöshet påverkar hälsan negativt.

Dessa skillnader i livsmöjligheter ger en sämre social sammanhållning i samhället med otrygghet och bristande tillit som följd. De bidrar också till hälsoklyftor mellan de mer resursstarka grupperna och de mindre gynnade grupperna.

4.6 Botkyrkaborna har förtroende för varandra och för demokratin

Samarbete och förtroende är en förutsättning för hållbar utveckling. Människor behöver känna tillit till varandra och till samhällets institutioner. Med tilliten och förtroendet växer ansvarskänslan för medmänniskorna och för samhällsutvecklingen i stort. Tilliten och ansvarskänslan ökar om var och en känner att samhället är öppet och välkomnar deras bidrag till den gemensamma utvecklingen.

Slutsatser

- Användningen av sociala medier ökar och leder till snabbare mobilisering av opinioner och politisk påverkan.
- Invånarnas engagemang växer kring sakfrågor och vi ser fler snabba folkliga reaktioner mot politiska beslut och system.
- Ungdomarnas förtroende för demokratin och delaktighet i partipolitiken minskar. Samtidigt hittar ungdomar andra sätt att engagera sig.
- Det uppstår mer ”vi och dom-känsla” i ett mer segregerat och polariserat samhälle.

Trender som påverkar förtroende för varandra och för demokratin

Ökad globalisering gör världen mindre

Människor har alltid migrerat men idag kan vi på ett helt annat sätt än tidigare följa globala skeenden och det som händer i våra tidigare hemtrakter. Övergreppen mot folkgrupper, folkresningarna och inbördeskrigen i Mellanöstern får stor medial uppmärksamhet över hela världen. Diskussionerna kring odemokratiska statskick i Mellanöstern pågår också i Sverige, inte minst i Botkyrka där många invånare har sitt ursprung i Mellanöstern. Detta bidrar till en levande debatt om demokratis roll och former som kommer att fortsätta framöver. Några kan ställa sig frågande till om demokratis spelregler är tillräckligt effektiva och anpassningsbara. Andra kan i stället uppskatta hur den representativa demokratin fungerar i Sverige.

Ökad användning av sociala medier påverkar demokratin

Användningen av sociala medier har under de senaste tio åren ständigt ökat och kommer att fortsätta öka i närtid. Informationstekniken har påverkat samhället på många olika områden och politiken är inget undantag. Sociala medier har använts som ett viktigt och avgörande verktyg i massprotester mot diktaturer och för demokratisering i olika länder, till exempel under den så kallade arabiska våren. Användning av sociala medier har också blivit ett verktyg i Europa och USA, både för medborgarnas mobilisering mot och interaktion med beslutsfattare.

De sociala medierna bidrar till nya former och medel för samhällsorganisering eftersom de är tillgängliga för alla och lätta att använda. Denna nya plattform gör det lätt att yttra sig kring samhällsfrågor och delta i politiska diskussioner utan att det behöver ske genom partipolitiken. Den här trenden bidrar med en ny dimension av politiskt engagemang till den traditionella representativa demokratin och påverkar relationen mellan de förtroendevalda och medborgarna. Samtidigt ökar medvetenheten om riskerna

med användning av sociala medier. Exempelvis finns osäkerhet kring vem det är som debatterar och det går att yttra sig fördömande helt anonymt.

Invånarnas engagemang växer utanför det partipolitiska

Invånarnas engagemang växer i frågor som berör dem. Engagemanget tar sig allt oftare uttryck via intresseorganisationer och genom engagemang i särskilda sakfrågor än via partipolitik. Folkinitiativ som exempelvis "Alby är inte till salu" blir vanligare i Sverige. Efter beslutet om försäljning av lägenheterna på Albyberget fanns en frustration över beslutsprocessen. Samtidigt har de som engagerat sig känt sig stolta över att de lyckades skapa debatt och uppmärksamhet. Vi kan räkna med att politiska beslut som rör människors vardag fortsatt kommer att bidra till liknande mobilisering av medborgarna. Vi behöver nya sätt att möta nya former av samhällsengagemang.

Den unga generationen är oftast bäraren av den samhällskritiska rösten. Den tar sig uttryck i olika former och förändras med tiden. Ett exempel på detta är olika inslag i de sociala oroligheter som pågick i Stockholmsregionen och i Botkyrka under våren 2013. Händelserna bemöttes på olika sätt på olika håll i regionen, vilket också bidrog till olika reaktioner bland medborgarna. Vi kan räkna med att oroligheter av det här slaget uppstår igen i storstadsområdena. I mötet med och hanteringen av ungas mobilisering är det viktigt att skilja mellan olika typer av samhällskritiska aktiviteter som demokratiska manifestationer och destruktiv skadegörelse.

Ungdomar har lägre förtroende för demokratin

Olika undersökningar pekar på att ungdomars upplevda utanförskap och deras allt lägre förtroende för demokratin består. Till ungdomarnas utanförskapskänsla bidrar de begränsade möjligheterna att få jobb, finna bostad och ökande skillnader mellan skolor. Ett lågt förtroende för samhällsstrukturerna kan leda till social oro, destruktiva beteenden och otrygghet. Attitydundersökningar visar att fler ungdomar än tidigare är öppna för andra samhällsskick än demokrati, till och med militärt styre. Ungdomarnas delaktighet i partipolitiken kan fortsätta minska att men vi ska räkna med att ungdomar hittar andra sätt att engagera sig.

Fortsätter trenden med ökat valdeltagande?

Ett högt valdeltagande är ett uttryck för att det finns stöd för det demokratiska systemet. Det ger också större legitimitet till de demokratiska institutionerna. Val kan även ge en positiv känsla av delaktighet och ansvarstagande för samhällsutvecklingen hos de som röstar. Det ökade valdeltagandet i de senaste valen i Sverige har tolkats som ett ökat förtroende för politiken och för demokratin. I Botkyrka har valdeltagandet i de senaste allmänna valen ökat mer än riksgenomsnittet men det är tveksamt om trenden håller i sig i valet 2014. En orsak är att befolkningen i Botkyrka har ökat kraftigt sedan 2010 och att ökningen är störst bland de som har utländsk bakgrund. Valdeltagandet i denna grupp är generellt förhållandevis lågt.

Risk för ökad "vi och dom-känsla"

Att samhället får grupperingar som har svårt att identifiera sig med varandra är en fara för demokratin. Det finns en risk för ökad "vi och dom-känsla" de närmaste åren av flera skäl. För glappet växer mellan de med och utan arbete, de i "bättre" skolor och de i "sämre", de med eller utan resursstarka föräldrar, och så vidare. Till detta bidrar trenden

av stärkt identifiering med lokalmiljön på bekostnad av känslan av att tillhöra en större region.

Ett exempel på ett sådant "vi och dom-fenomen" är kommundelningsfrågan i Botkyrka. Det kommer av allt att döma utspela sig en livaktig diskussion om bland annat demokrati och demokratins former både inför och efter den kommunala folkomröstningen om en eventuell kommunindelning i september 2014. Samtidigt som demokratifrågorna kommer att belysas finns också risken att en ökad distans utvecklas mellan kommuninvånare och att känslan av samhörighet minskar. Risken för en ökad "vi och dom-känsla" förstärks i sig inte av omröstningen, men av den diskurs som frågan omgärdas av. Oavsett omröstningens resultat kommer diskussionen att fortsätta efter valet och någon "sida" uppleva sig som förlorare.

Bilaga 1: Folkmängd

Folkmängd

Botkyrka

Ålder	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
0	1245	1255	1260	1260	1275	1290	1305
1-5	6237	6365	6435	6505	6530	6620	6675
6	1201	1200	1270	1275	1330	1280	1325
7-12	6654	6820	7020	7215	7325	7515	7625
13-15	3092	3190	3220	3370	3490	3610	3700
16-18	3495	3350	3315	3285	3380	3415	3545
19-24	7447	7530	7515	7460	7420	7385	7350
25-44	25114	25580	26040	26495	26850	27250	27645
45-64	20366	20545	20820	21100	21525	21930	22365
65-79	9150	9465	9695	9910	10040	10160	10190
80-89	1923	1970	2040	2115	2185	2285	2400
90-w	350	350	345	335	355	355	375
Summa	86274	87620	88970	90330	91705	93095	94500

Folkmängd

Alby

Ålder	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
0	247	235	230	230	230	235	230
1-5	1052	1075	1085	1090	1080	1085	1075
6	192	195	190	200	215	190	210
7-12	989	1020	1055	1085	1105	1130	1135
13-15	477	470	470	485	500	520	530
16-18	527	525	510	490	490	485	500
19-24	1161	1160	1160	1165	1170	1150	1130
25-44	4354	4340	4315	4355	4380	4375	4390
45-64	2881	2900	2930	2975	3030	3070	3100
65-79	1035	1085	1135	1175	1210	1245	1265
80-89	160	180	195	220	235	255	270
90-w	20	30	35	40	45	50	55
Summa	13095	13215	13315	13505	13690	13785	13890

Folkmängd

Fittja

Ålder	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
0	101	110	110	105	105	100	100
1-5	543	560	560	560	565	560	555
6	124	100	115	115	105	110	110
7-12	631	650	645	660	670	655	655
13-15	331	330	325	315	310	325	335
16-18	368	355	345	330	330	325	320
19-24	805	810	790	775	760	740	730
25-44	2537	2630	2660	2685	2690	2685	2680
45-64	1696	1750	1780	1785	1810	1830	1845
65-79	517	540	555	580	595	625	650
80-89	117	130	145	155	165	170	175
90-w	11	20	25	30	30	35	40
Summa	7781	7980	8055	8100	8135	8170	8195

Folkmängd

Hallunda Norsborg

Ålder	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
0	316	310	310	305	305	305	310
1-5	1405	1445	1450	1460	1450	1470	1485
6	232	255	275	265	275	270	285
7-12	1455	1440	1465	1490	1485	1520	1545
13-15	695	715	695	730	740	750	760
16-18	786	735	735	720	740	725	760
19-24	1739	1730	1690	1640	1610	1620	1630
25-44	5854	5980	6080	6150	6180	6290	6455
45-64	4512	4540	4565	4590	4655	4730	4845
65-79	2318	2405	2480	2555	2575	2595	2580
80-89	496	505	520	535	560	585	630
90-w	75	80	80	80	85	85	90
Summa	19883	20140	20345	20520	20655	20945	21375

Folkmängd

Tullinge

Ålder	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
0	241	245	250	255	260	265	270
1-5	1352	1375	1385	1420	1420	1445	1465
6	262	270	305	275	315	295	300
7-12	1524	1550	1635	1710	1710	1775	1800
13-15	605	670	700	760	800	855	895
16-18	712	690	685	665	725	750	805
19-24	1362	1395	1410	1405	1395	1405	1395
25-44	4680	4815	5035	5180	5250	5375	5445
45-64	3968	4060	4195	4300	4455	4620	4775
65-79	2054	2110	2160	2200	2220	2225	2220
80-89	445	435	435	435	450	465	485
90-w	86	75	65	60	60	60	60
Summa	17291	17695	18265	18665	19055	19530	19910

Folkmängd

Tumba

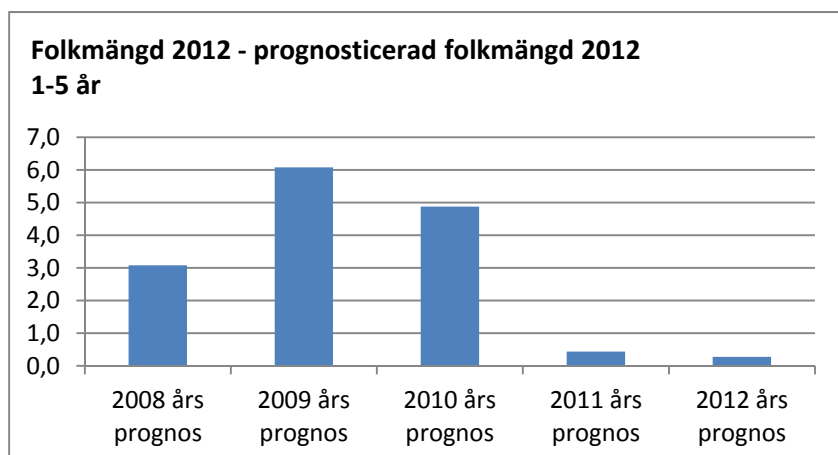
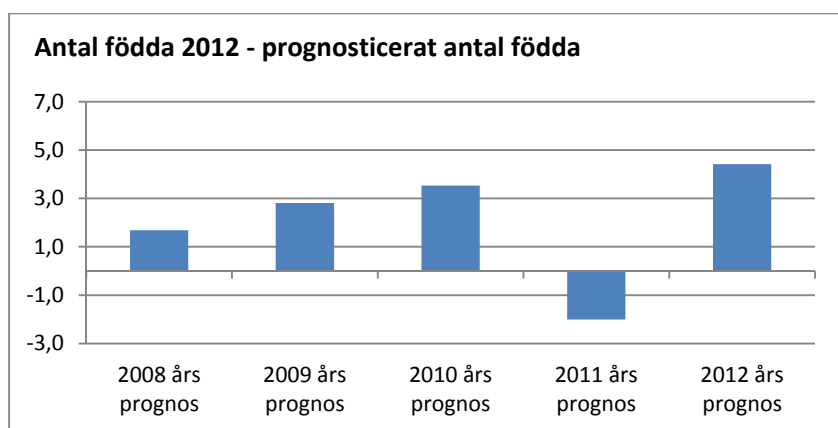
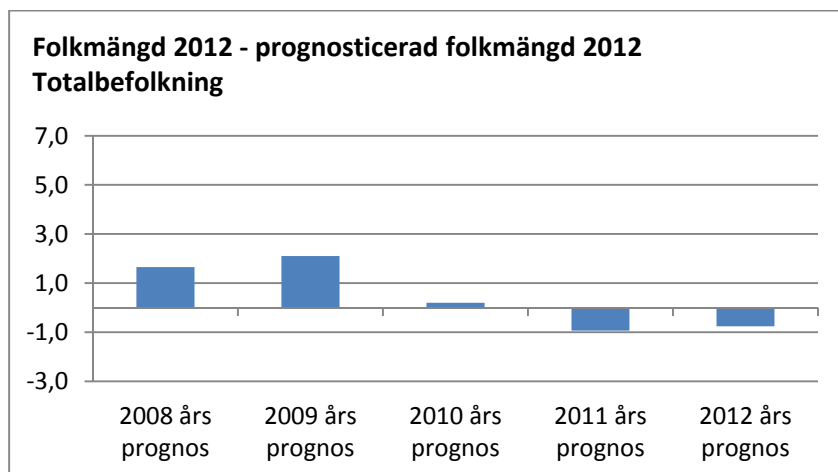
Ålder	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
0	299	310	315	315	320	325	325
1-5	1623	1650	1685	1675	1695	1710	1725
6	336	315	325	360	350	345	350
7-12	1738	1825	1870	1910	1980	2025	2065
13-15	830	855	880	905	945	965	980
16-18	942	890	895	905	930	940	960
19-24	2088	2135	2150	2145	2130	2100	2085
25-44	6563	6665	6785	6865	7010	7085	7155
45-64	5941	5970	6045	6125	6225	6300	6385
65-79	2612	2685	2720	2750	2790	2810	2825
80-89	568	575	605	635	640	675	700
90-w	141	135	125	115	115	105	105
Summa	23681	24015	24390	24700	25125	25385	25650

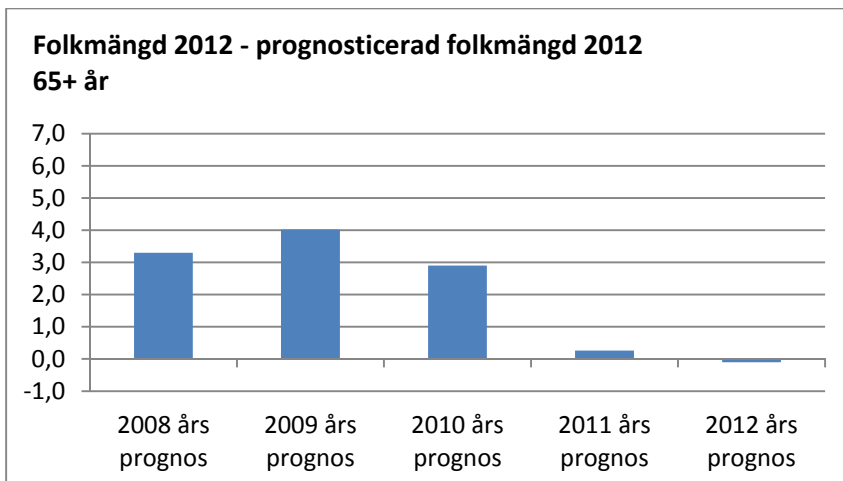
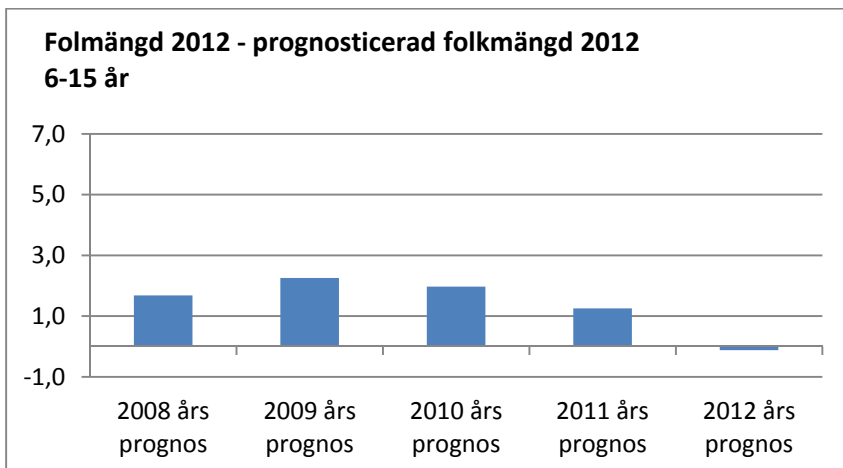
Folkmängd
Grödinge Vårsta

<i>Ålder</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
0	39	45	45	50	55	60	65
1-5	254	250	265	290	315	345	370
6	53	60	55	60	70	65	70
7-12	305	320	340	345	365	400	415
13-15	147	145	145	170	190	190	190
16-18	155	150	140	165	165	175	195
19-24	278	285	300	315	340	360	370
25-44	1007	1035	1045	1145	1230	1325	1400
45-64	1300	1260	1235	1260	1280	1315	1355
65-79	595	615	625	630	630	640	630
80-89	133	130	130	135	135	135	140
90-w	15	15	15	15	15	15	15
Summa	4281	4315	4340	4575	4790	5020	5220

Bilaga 2: Uppföljning av kommunens befolkningsprognoser 2008-2012

Nedanstående diagram visar den procentuella avvikelser mellan utfall 2012 och 2008 -2012 års prognoser för olika åldersgrupper i Botkyrka kommun. Ett positivt värde innebär att utfallet är högre än vad som prognosticerats. Ett negativt värde innebär att utfallet varit lägre än det prognosticerade värdet.

Omvärldsanalysen är en del av kommunens styrsystem

I november varje år presenterar kommunledningsförvaltningen en omvärldsanalys. Syftet med analysen är att skapa en gemensam bild av de omvärldsförändringar som kommunen blir styrd av eller på ett eller annat sätt måste ta hänsyn till i sin planering. Genom att bevaka samhällsutvecklingen förbättras möjligheterna att fatta mer strategiskt långsiktiga beslut.

Tillsammans med invärldsanalysen och förvaltningarnas framåtsikter, fungerar omvärldsanalysen som underlag för kommunens flerårsplan. Kommunfullmäktige lägger fast flerårsplanen varje år i juni och den innehåller mål och ekonomiska ramar för de närmaste fyra åren. Varje nämnd gör sedan sina ettårsplaner för verksamheten på basis av flerårsplanen.

Kontaktuppgifter

Omvärldsanalys 2015-2018 finns att hämta på Botwebb och www.botkyrka.se. Vill du få ett tryckt exemplar? Kontakta Heidi Pintamo på kommunledningsförvaltningen, 08-530 611 67 eller heidi.pintamo@botkyrka.se.

Har du frågor om innehållet kan du höra av dig till:

Göran Karlsson	Konjunkturutveckling	530 611 59
Eva Berggren	Befolkningsutveckling	530 616 16
Ahmad Azizi	Förtroende för varandra och för demokratin	530 614 36
Peter Jemtbring	Botkyrkaborna har arbete	530 612 40
Ewa Hollén	Botkyrka har de bästa skolorna	530 611 77
Hanna Lind	Botkyrkaborna är friska och mår bra	530 613 07
Gustav Fridlund	Botkyrkaborna känner sig hemma	530 615 28
Rebecka Hagman	Botkyrka bidrar inte till klimatförändringarna	530 613 44
Lars Olson	Omvärldsanalys	530 612 08